

Da nuces pueris

Gabriel Ferrater

In Memoriam

Quan va esclatar la guerra, jo tenia
catorze anys i dos mesos. De moment
no em va fer gaire efecte. El cap m'anava
tot ple d'una altra cosa, que ara encara
jutjo més important. Vaig descobrir
Les Fleurs du Mal, i això volia dir
la poesia, certament, però
hi ha una altra cosa, que no sé com dir-ne
i és la que compta. La revolta? No.
Així en deia aleshores. Ajagut
dins d'un avellaner, al cor d'una rosa
de fulles moixes i molt verdes, com
pells d'eruga escorxada, allí, ajaçat
a l'entreuix del món, m'espesseïa
de revolta feliç, mentre el país
espetegava de revolta i contra-
revolta, no sé si feliç, però
més revoltat que no pas jo. La vida
moral? S'hi acosta, però és massa ambigu.
Potser el terme millor és l'egoisme,
i és millor recordar que als catorze anys
hem de mudar de primera persona:
ja ens estreny el plural, i l'exercici
de l'estilita singular, la nàusea
de l'enfilat a dalt de si mateix,
ens sembla un bon programa pel futur.
Després vénen els anys, i feliçment
també s'allunyen, i se'ns va cansant
la mà que acaricia el front tossut
de l'anyell íntim, i ve que adoptem
aquest plural, no sé si de modèstia,
que renuncia al singular, se'n deixa,
però agraint-lo i premiant-lo. Prou.

Acabades les vacances, sí,
vaig veure que al meu món algú li havia
fet una cara nova. Sang i foc.
No em semblaven horribles, però eren
la sang i el foc de sempre. El meu col·legi
de capellans el van cremar, i el Guiu,
que era el sergent que ens feia fer gimnàstica
premilitar, i l'odiàvem tots
(torno al plural primer, perquè la vida

regredeix sempre), el Guiu havia estat assassinat a trets, i ens van contar que havia costat molt, perquè portava cota de malla sota la disfressa de velleta pagesa, i al cistell, sota els ous, hi amagava tres granades. El van matar al racó de la placeta d'Hèrcules, al costat de l'Institut, que és on sortíem entre dues classes, i no recordo que el lloc ens semblés marcat de cap manera, ni volguéssim trobar en un tronc d'un plàtan una bala ni cap altre senyal. Quant a la sang, no cal dir que, potser el dia mateix, el vent se la va endur: va fer la pols potser una mica més pesada, res. Les parets socarrades del col·legi, no sé si les recordo o si m'ho penso. No hi vam entrar. Féiem la muda, i no trobàvem interès en els parracs de vella pell. Oloràvem la por que era l'aroma d'aquella tardor, però ens semblava bona. Era una por dels grans. Sortíem de la por infantil i teníem la sort que el món se'ns feia gairebé del tot fàcil. Com més por tenien ells, més lliures ens sentíem. Era el procés de sempre, i compreníem obscurament que amb nosaltres la roda s'accelerava molt. Érem feliços.

Ho érem tots junts i ho érem sempre i molt. Ens van fer sindicar, i el sindicat ens va donar plaers vius i diversos. En un pis requisat, que per nosaltres era un pis ocupat a l'enemic (no l'enemic oficial, el nostre), darrera fums de pòquer, ens endúiem llibres i mobles, fèiem la barata de pistoles i bales, saludàvem a la romana (no per res, els nostres ens eren més simpàtics, però els altres tenien més prestigi de malvats), volíem dur les noies als racons i com que no en sortíem, neguitosos, pujàvem i baixàvem pel balcó. Vam descobrir les putes i el robar. Robar, ho hauríem vist. Quant als prostíbuls, se'ns haurien obert ben aviat però vam guanyar uns mesos. El primer bombardeig ens el vam passar al refugi

de ca la Sol, i tots teníem por
que ens hi pleguessin. Molt disminuïts,
els pares eren al poder, encara.
L'Isidre va agafar purgacions
el primer de nosaltres, i el seu pare
va triar aquell moment per a comprar-li
la bicicleta que tant demanava.
Calia que un o altre, cada dia,
la hi manlevés, per donar-li una excusa
de no fer-la servir. Les bicicletes
omplen el meu record del temps aquell.
Era el que més robàvem. Ens havíem
muntat tot un taller per repintar-les
recomponent-les: quadre d'una amb rodes
d'una altra, i tubulars d'una altra encara.

No sé com és que un dia que ens havíem
dit d'anar a Tamarit, jo no tenia
cap bicicleta. Vaig voler llogar-la
i vaig trobar tancada la botiga
on era conegut. Trucava a cops
de punys i peus, i se'm va obrir la porta.
No hi havia ningú. Vaig agafar
la màquina, i els vaig deixar una nota.
L'excursió va ser angoixosa. Un vent
sense remissions ens ajupia.
I de tornada el vam tenir de cara.
Dret damunt dels pedals, com si pugés
per una costa dura, m'aguantava
clavat i tremolant, sense avançar.
I ens vam anar perdent els uns dels altres.
L'Agustí i jo vam reposar un temps llarg
ajaguts al recer de la cuneta
vora els camps que assolaven per a fer-hi
un aeròdrom militar. De nit
i mig a peu, vam acabar el camí.
A les primeres cases, vam trobar
una pastisseria oberta. Ens hi
vam llançar, i érem nens, érem molt més
nens que no érem, i ens vam deixar caure
per terra, i ajaguts al mosaic fresc
vam menjar uns pans sortint del forn, ficant-hi
tota la cara a dins, folls del plaer
d'ésser només fatiga i gana i pes.
Tot podia passar, i no em va sorprendre
ni l'estrèpit sobtat, els crits i els passos,
ni els canons de fusell que m'apuntaven,
ni que algú m'aixequés, i m'empenyessin
dins d'una furgoneta, ni el meu pare
que m'esperava en un local estrany
i discutia amb molta gent, i els pares

dels meus companys hi eren també, i el meu semblava poc a poc que s'imposava i se m'enduia a casa. L'endemà vaig acabar d'entendre que l'empresa l'havien col·lectivitzat. Cremat, el comitè ens havia perseguit tota la tarda, per cobrar la màquina que l'amo antic hauria vist potser llogada, però ells no. Per alguns dies els pares nostres se'ns van fer importants.

Robàvem altres coses. Vam tenir força temps la mania dels eslips. Entràvem tots de colla a una botiga, miràvem, regiràvem, no compràvem, i ens farciem camises i jerseis d'eslips. No sé què en fèiem. No m'explico tampoc com és que no ens van descobrir. Més aviat suposo que aleshores anaven sempre marejats, i tots atònits, i potser també perversos, i els reflexos de l'ordre se'ls havien macat. Els era igual, o els excitava, d'ésser robats. No sabíem sinó que els botiguers se'ns ajeien amb ulls tots aigualits, com de dona vençuda pel seu violador. Recordo un dia que vam entrar a can Subietes. Ja hi havíem estat altres cops, i mai no en sortíem de buit. Ens va servir l'amo mateix: ens va posar les capsas al taulell, les va obrir, i enretirant-les lluny de les nostres mans, ens va comptar les peces en veu alta. Vam deixar-les sense insistir, i ell les va recomptar. Quan érem fora, ple d'orgull, vaig treure l'eslip que havia pres al primer instant, abans del compte. No era res: l'Albert n'havia pres un altre. Tots dormien, i tot els crepitava a les orelles.

Els senyor Subietes va morir assassinat també. Si ara el recordo, veig roba negra i blanca, i algú dins que semblava ben vell. Potser no ho era. Quant al negre, no crec que fos per dol: era un misser, i aleshores anaven negres la gent de missa, i també algun vell elegant, i algun republicà dels de tota la vida. És per catòlic que va anar a la presó el vell Subietes.

Va tenir mala sort. Quan era pres,
un dia es va aixecar el gran pànic. Eren
a Salou. Els italians. Ja havien
desembarcat. El comitè de Reus
va requisar tres o quatre autocars,
hi van pujar amb els presos que tenien
i els van dur a la cuneta. Va ser ràpid:
no va durar pas més que aquell perill
imaginari. El Ton és un dels xòfers
que, requisats amb el seu autocar,
van haver d'assistir-hi. Traslalsat,
mirava de reüll els condemnats
com anaven baixant, i li passaven
a frec del seu seient. Els coneixia
gairebé tots. El senyor Subietes
va veure la revulsió del Ton
i se'n va compadir. Quan ja baixava,
deturant-se un moment, li va posar
la mà a l'espatlla, i li va dir: «Ja ho veus,
Tonet, com ens hem de veure». Un adust
consol. El president del comitè
que va manar la saca d'aquell dia,
també l'he conegut. Era l'Oliva.

És de l'Oliva que ara vull parlar.
Feia, abans, de porter a la Sala Reus,
que és el cine on anàvem els diumenges
a embrutar-nos les mans d'amor. Jo no el
recordo d'aleshores. Cap imatge
sinó vestit de cuir, amb una Luger
culatada de fusta clara, molt
més llarga que la cuixa, fent-li més
d'insígnia que d'arma. L'esperit
de simbolisme és flor de temps de guerra.
Ritualistes ho eren, tant l'Oliva
com la seva muller. Van requisar,
per viure-hi ells, una casa de rics,
però ella de seguida va trobar
que no feia per casa de senyors
que no hi haguessin cactus. En les plantes
grasses, havia après la dona a veure-hi
la marca de la vida rica, la petita
ombra d'ànima, sota el sol immens
del posseir. Aleshores posseïa,
i reia, i reien totes, i compraven
la vida feta coses, finalment
material, mocada d'esperances.
Va ser un moment només, dos o tres mesos.
Les popolane van anar rient,
però sense sorprendre-se'n, rient
com sempre. Els revenia l'esperança

i comprar es feia d'amagat, i ho feien
més aviat els rics. Vam tombar el tomb
i féiem la tornada, poc a poc.

L'Oliva i els del comitè, jo els veia
sovint que s'esperaven a una taula
d'algun cafè, o anaven pel carrer
de pressa, cap a seure i esperar.

Una nit hi va haver un concert d'orquestra.
El pare m'hi va prendre, i tremolava
tot jo d'impaciència. La música
parfois nous prend comme une mer, i a mi
que em prenia aleshores una mar
d'un temps que anava a ser perdut, i es veia
perdent-se i desdient-se, m'excitava
la idea de donar-me a un altre flux
més personal, o almenys sense companys,
ni que fos amb el pare. Vaig sentir
Beethoven i Ravel, i ja no sé
on em van derivar, si és que em van prendre.
Acabat el concert, van tocar els himnes:
himne de Riego, Internacional,
els Segadors i la Warszawianka
que feia d'himne de la Fai. La gent
va aplaudir més els Segadors. L'Oliva
no hi estava d'acord, i va cridar
no sé què d'un prosceni, que picant
de mans, no vam deixar sentir. Mirava
les cares que se'n reien, i cridava
mut, com la flama, i rèiem i aplaudíem,
vessant-nos en una aigua. De companys
n'érem després molt amb el pare. Vam
anar a prendre cafè al bar del teatre.
Parlàvem de política, i em sembla
que em semblava que no calia cap
revolta (no vull dir en l'ordre polític),
i que amb els grans s'hi pot anar de colla.
De nit, en un cafè, es pot tenir pare.
Va entrar l'Oliva, i ara sé conèixer
que li sobraven tres o quatre copes.
Sèiem vora la porta, i ens va veure
de seguida. Aferrant la gran culata
que el devia ajudar a aguantar-se dret,
va dir, mirant el pare: «Heu estat vós
el responsable». (Tot n'anava ple
de responsables, aleshores. Tots
n'eren d'alguna cosa, i no sabien
ben bé de què, i davant de tota cosa
miraven si no es veia algú que en fos
més responsable.) El pare el va saber
distreure amb quatre frases, i l'Oliva

va deixar anar la fusta. Quan, després,
el pare l'explicava, aquell diàleg
es feia molt més llarg. Jo no entenia
que volgués dispersar-ne la concisa
virtut, però ara sé de què es tractava:
de dispersar una boira que la veu
no havia traït gens, però que els ulls
m'havien deixat veure. Em fascinava,
i no li vaig donar el nom que li hauria
donat, si hagués passat pels meus. M'hi va
passar, un parell de dies després, quan
em vaig trobar cara a cara amb l'Oliva
pel corredor de ca la Sol. Els nois
que anàvem pels prostíbuls, no capíem
ben bé com ens trobàvem al reialme
nostre de dret, i que els hostes furtius
eren ells, ni que fossin pistolers.

L'Oliva el vam perdre de vista, fins
sis o set anys després, que el va conèixer
la meva mare. Això va ser a Bordeus.
Ella era sola a casa. No sé com,
ell sabia que allí hi vivien gent
del seu poble. Volia algun auxili.
Va dir que treballava en una usina
dels alemanys, em sembla que a Royan.
Un bombardeig havia destruït
la fàbrica i el campament anex.
L'Oliva, per atzar, es trobava fora,
però ho havia perdut tot, la roba
i els diners, tot el seu, sinó la vida
que se li havia fet estranya, i no
n'era ja responsable: els alemanys
s'encarregaven del seu nou destí.
Potser la meva mare va ser l'última
dona que va parlar mai amb l'Oliva
que sabia res d'ell. Li va donar
unes peces de roba, que ell potser
no va arribar a portar. Dos dies
després, un altre bombardeig anglès
el va enxampar.

Com que no sóc
un argentí de Saint-Germain, la por
no em sembla pas que sigui cap gran tema
per literar o filosofar. Això sí,
de por molts homes n'han tingut, i d'ells
cal que també se'n parli. Convé dir
que l'Oliva va tenir por, i va fer
por a molta gent, al meu pare i a mi
no gaire forta, al Ton ja més, i a d'altres

tan forta com la seva, o més encara.